

Mekko- ra volt hajdan Szeged?

A város most szépen megnövekedett, lélekszámban és területben is. De ha azt híresztelné valaki manapság, hogy a szegedieknek egykor a Szerémségben voltak szőlőbirtokaik, bizonyára hitetlenkedve csóválná meg fejét az emberek többsége. Még Csengeletről sem igen hiszik el a fiatalok, hogy nem is olyan régen Szegedhez tartozott, pedig jóval közelebb van, mint a Frustragóra. A múlt ismerete azonban hozzásegít a jelen, sőt még a jövő megismeréséhez is.

A város körül három övezet alakult ki egykor, a középkorban szokásos gazdálkodási rendszernek megfelelően. Közvetlenül mellette voltak a belső legelők, az állatállomány téli szállásai. Valószínűleg ma is ezek maradványai a szérűskertek, a repülőtér helye, a szálléri kertek, az a terület is, ahol most Tarján épült fel. A második övezetben a földet művelték, a harmadik, hatalmas kiterjedésű kör, melybe még a kun puszták is beletartoztak, a nomád állattenyésztése volt.

Tápét és a tatárok által kipusztított Csupor-nemzetség vártói halastavát 1247-ben adományozta IV. Béla Szegednek. Ha csak alkalom kínálkozott földvétele, a szegediek éltek vele. Így szerezték meg 1359-ben a Ballagi-tó környékét, azután pedig a Csanád megyei Százegyházán vásároltak birtokot. Am a szeri, a dorozsmai, a bánfalvai, szentmihályteleki, rőszei és gyékéntői nemesek birtokai akkor még a város faláig értek, errefelé egyelőre nem lehetett terjeszkedni.

A középkori Szeged fénykorát Mátyás alatt élte, ám egészen a török hódoltságig gazdag város volt. Előbb a felsőszigeti sószállító hajósok, majd más szegediek is Péterváradon és Kamenicán vásároltak szőlőket, úgyhogy 1522-ben már több mint 30 gazdának volt a Szerémségben szőlőbirtoka.

A török hódoltság idejére Szegedé volt Szentmihálytelek, Dorozsma, részben Gyékéntó, azután Székhalom, Kistelek, Összeszéke, Zákán, Domahomokja, Szatymaz. A kunokkal közösen birtokolta

Orgoványt, Csólyost, Fehértót, Csengelét, Kömpöcöt, Ferencszállást. Ez is kissé hihetetlenül hangzik: még Bugacot is a szegediek adták bérbe a kecskemétieknek. Szegedhez tartozott a Tisza-Maros-szögben a tápei birtok, a vártói halastóval, a Tisza balpartján pedig Szentiván és Százegyháza.

A török hódoltság idején természetesen minden megváltozott. A külső övezet tanyái eltűntek, elvesztek a szerémségi birtokok is, ám helyettük bent a városban, Tarjánban, Szilléren, Alsóvároson telepítettek gyümölcsösöket. A török földesurak alattvalói rendre a nagyobb védelmet nyújtó városokba szöktek, így lett nagy parasztvárossá ebben a korban Várhely, Kecskemét, Nagykőrös, Debrecen és Szeged is.

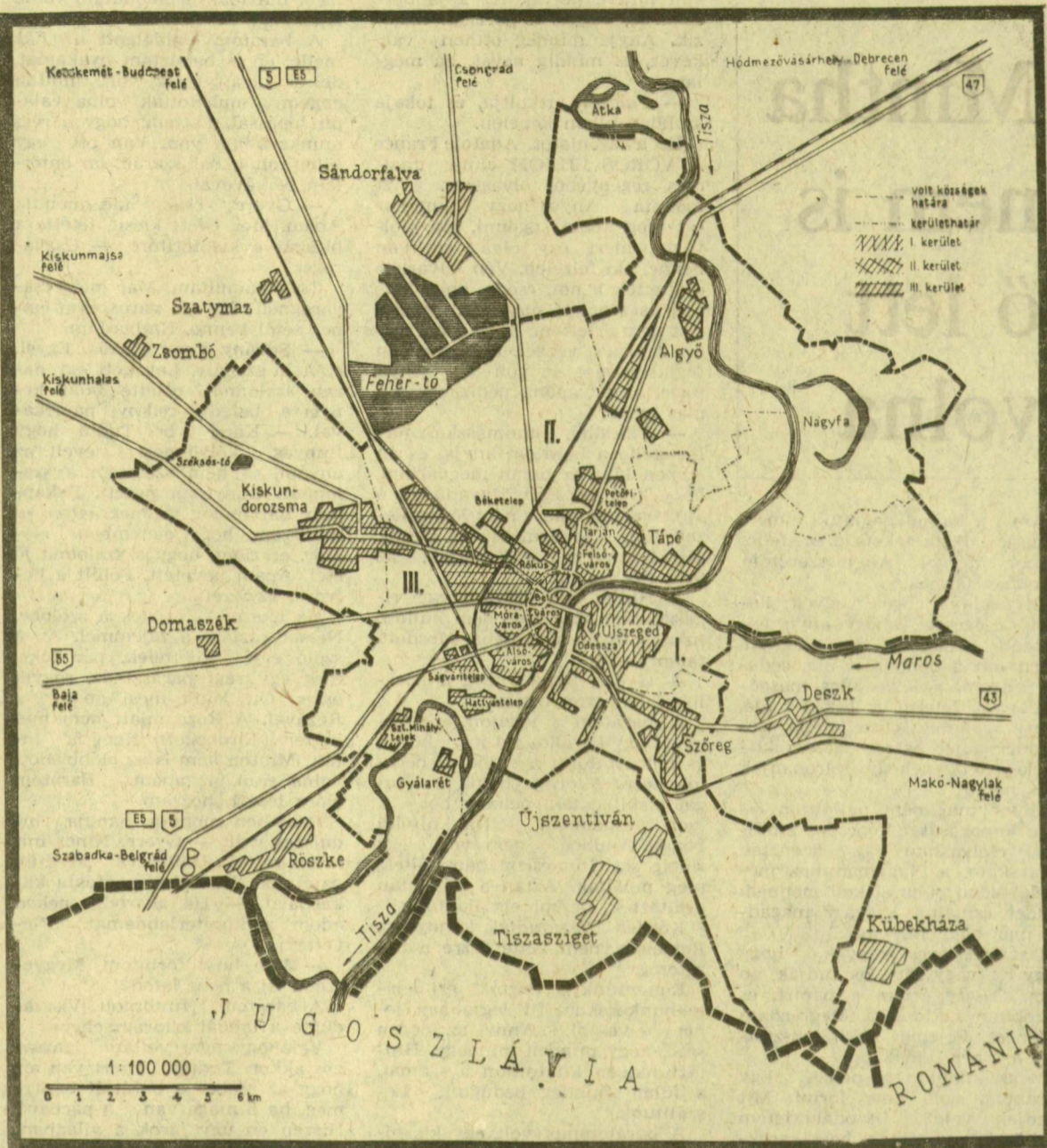
A lakatlan, kipusztított, tönkretett Alföldön igen lassan bontakozott ki az élet a török uralom után, amit még csak nehezített a bécsi udvar katonai és nemzetiségi politikája. Szeged csak 1712-ben kapta vissza szabad királyi városi jogállását, s birtokviszonyai csak hosszas pereskedésekkel rendeződtek. A Tisza bal partján levő területek elvesztek. Szeged és Dorozsma állandó határát 1723-ban sikerült megvonni, úgy, hogy a szegedi határ egy része Dorozsmáé lett. Nem a város többé Ferencszállás, Kömpöc, Csólyos, Pálos, Atokháza, Domahomokja, Üllés és Mérges.

A kincstártól 1783-ban Szeged zálogba vette a szőregi uradalmat 35 évre, majd 1831-ig a bérletet meghosszabbították. Ebben az időben cserélték el az akkori Torontál megyéhez tartozó Újszegedért Öttömöst. Tápét és Kisteleket 1848-ban szabadította fel Szeged, mely e két úrbéres jobbágyközségnek földesura volt.

Igy alakult ki lassacskán az a terület, mely nagyjában-egészében 1949-ig a város területét jelentette. Csak érdekességként: 1914-ben a város saját területe 141 ezer katasztrális holdat tett ki, idegen közigazgatási területen fektült 5200 hold. A város tulajdona volt 69 ezer, magántulajdonban 76 ezer hold. Szeged közigazgatási területéhez tartozott mai nevükön nevezve őket: Csengele, Balástya, Szatymaz, Rússa, Ásotthalom, Mórahalom, Zákány-szék, Domaszék, Rösze és Fehértó is.

Egy kis összehasonlítás más városokkal:

	Terület km ²		Lakos (ezer)	
	1910	1930	1910	1930
Debrecen	957	92	117	
Győr	54	44	50	
Hódmezővásárhely	761	62	60	
Kecskemét	940	66	79	
Miskolc	53	51	61	
Pécs	71	49	61	
Szabadka	974	94	—	
Szeged	816	118	135	

Szeged mai közigazgatási területének térképe, a környező községekkel

(Ha zárójelbe is kerül, mégsem lehet említés nélkül hagyni, hogy amikor 1908-ban Szegednek 112 ezer lakója volt, Budapesté 870, Pozsonyé 72, Temesváré 59, Szabadkáié 89, Újvidéké 32 ezer volt.)

Az egészségtelen, még feudális eredetű közigazgatási beosztást 1949-ben módosították, a Szeged területén levő tanyaközpontok önálló községek lettek.

Az 1970. évi népszámlálás a következőképpen mutatta az ország legnagyobb vidéki városait:

	Terület km ²	Lakos (ezer)
Debrecen	446	155
Miskolc	223	172
Pécs	144	145
Győr	174	100
Szeged	112	118

Miután az idén néhány Szeged környéki község egyesült a várossal, területe és lakóinak száma

így módosult (az 1970. évi népszámlálás adatai szerint):

	Terület km ²	Lakos
Algyő	70	5418
Gyálárét	27	724
Kiskun-dorozsma	36	10 087
Tápé	46	5127
Szőreg	42	5151
Szeged ezelőtt	112	118 490
Szeged most	334	144 997

Ez már a jelen, de néhány érdekességet még a múlttal kapcsolatban is elárul. Nevezetesen azt, hogy a most egyesült községek eddig ilyen szorosan még a történelem folyamán sohasem voltak egyes Szegeddel. S hogy nincsen új a nap alatt: a városnak az egyesülésig szintén volt közigazgatási határán kívüli „birtoka”, hiszen Algyő Tiszán inneni részét szegedi termelőszövetkezet művelte, illetve műveli ma is. Sok régi per, vita is lezárult most már mindörökre.

Nagy kár, hogy Szegednek még ma sincs modern monográfiája, mert bizony igazat kell adni Somogyi Szilveszternek, a város egykori polgármesterének, aki az 1927-ben megjelent monográfia (ebből valók ennek az írásnak az elmúlt időkről szóló adatai) bevezetőjében a következőket írja: „Az a bizonyos történelmi távlat nagyon is kell, hogy a dolgok, események, emberek cselekménye a lehetőségig tisztán álljon a tanulni vágyó előtt. A világhistória is revízióra szorul időnként; ami a Ma szemében magasztos, az kárhazatosá válhatik a Holnap szemüvegén, tapasztalatán keresztül...”

Igen, már kárhazatosá is vált. A mi szemüvegünkön és tapasztalatunkon keresztül kell megismernünk Szeged múltját is ahhoz, hogy felhasználhassuk a jelenben, és segítséget adjon a jövő kialakításához is.

FEHÉR KÁLMÁN

